

Η προτομή του Μητροπολίτη Γρεβενών Αιμιλιανού Λαζαρίδη

Αθανάσιος Αθανασιάδης

Η προτομή του Μητροπολίτη Γρεβενών Αιμιλιανού Λαζαρίδη που στέκεται 100 και πλέον χρόνια στην ομώνυμη κεντρική πλατεία της πόλης των Γρεβενών θα μας αποσχολήσει στο σημερινό μας σημείωμα.

Ο Μητροπολίτης Γρεβενών Αιμιλιανός θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η πλέον αναγνωρίσιμη αλλά και κοινώς αποδεκτή ιστορική προσωπικότητα στην περιοχή των Γρεβενών από τον εικοστό αιώνα και εντεύθεν. Ας δούμε σε αδρές γραμμές την διαδρομή του και τα γεγονότα που συνετέλεσαν στην δημιουργία αυτής της εικόνας. Ο Χριστόδουλος Λαζαρίδης γεννήθηκε στην Μικρά Ασία το 1877 στην κωμόπολη Πέρματα του Ικονίου. Η κοινότητα Πέρματος στην συντριπτική της πλειοψηφία απαρτιζόταν από τουρκόφωνους χριστιανούς ορθόδοξους (Καραμανλήδες). Ο Λαζαρίδης από μικρός έδειξε κλίση στα γράμματα. Από τις εγκύκλιες σπουδές του ξεχωρίζει η φοίτηση του στη Μεγάλη του Γένους Σχολή. Ολοκληρώνει τις σπουδές του στην Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης από την οποία αποφοίτησε το 1902. Μετά την αποφοίτηση του αποφασίζει να ακολουθήσει την ιερατική οδό και χειροτονείται διάκονος στην Κωνσταντινούπολη λαμβάνοντας το όνομα Αιμιλιανός. Την προηγούμενη χρονιά έχει επανέλθει στον πατριαρχικό θρόνο, διανύοντας την δεύτερη θητεία του, ο Ιωακείμ Γ'. Η εκτίμηση της ταραχόδους κατάστασης που επικρατούσε στην Μακεδονία εκείνη την περίοδο οδήγησε τον Ιωακείμ σε προσαρμογή της πολιτικής του Πατριαρχείου στα νέα δεδομένα. Στην πρώτη του θητεία ο Ιωακείμ είχε υιοθετήσει μια οικουμενική προσέγγιση του Μακεδονικού ζητήματος σε αντιδιαστολή με τις στοχεύσεις που εφελκούνταν από τις εθνοκεντρικές ιδεολογίες (ελληνική, βουλγαρική, ρουμανική) με αποτέλεσμα να οδηγηθεί σε ευθεία σύγκρουση με την πολιτική του ελληνικού κράτους ως εθνικού κέντρου. Μια σύγκρουση που αποτυπώθηκε στις διαφωνίες και στις αντεγκλήσεις των μητροπολιτών του Πατριαρχείου στην Μακεδονία με τους εκπροσώπους του ελληνικού κράτους (θεσμικούς και μη). Στη δεύτερη θητεία του η στρατηγική προσέγγιση αλλάζει. Στις αρχές του 20ου αιώνα είναι πλέον ξεκάθαρη η αδυναμία της οθωμανικής διοίκησης να διευθετήσει τις διαφορές, ο βουλγαρικός παράγοντας έχει αυξήσει την πίεση που οδηγεί σταδιακά σε ένοπλη αντιπαράθεση, και η ρουμανική πλευρά εντείνει την προπαγάνδα της με στόχο τον προσεταιρισμό του βλάχικου πληθυσμού. Για να αντιμετωπίσει την νέα κατάσταση το Πατριαρχείο ευθυγραμμίζεται με την στρατηγική και τις διεκδικήσεις του ελληνικού κράτους και συνεργάζεται με τα όργανα του σε όλα τα επίπεδα (ιδεολογικό, εκπαιδευτικό, στρατιωτικό). Για να υλοποιήσει αυτή την στρατηγική στροφή το Πατριαρχείο στέλνει στις σημαντικότερες μητροπόλεις της ευρύτερης Μακεδονίας νέους δυναμικούς ιεράρχες. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ο Γερμανός Καραβαγγέλης στην Καστοριά, ο Ιωακείμ Φορόπουλος στο Μοναστήρι, ο Χρυσόστομος Καλαφάτης στη Δράμα (ο μετέπειτα Σμύρνης), ο Φώτιος Καλπίδης στην Κορυτσά (δολοφονήθηκε το 1906), ο Θεοδώρητος Βασιματζίδης στο Νευροκόπι και ο Αγαθάγγελος Κωνσταντινίδης στα Γρεβενά. Σε αυτό το σκηνικό θα ξεκινήσει την πορεία του ο Αιμιλιανός. Θα διακριθεί γρήγορα για την αποτελεσματικότητα και την στοχοπροσήλωση του και θα εξαργυρώσει αυτές τις επιδόσεις με την τοποθέτηση του σε σημαντικές θέσεις και με ταχεία άνοδο στην ιεραρχία. Ως πρωτοσύγκελλος στην Μητρόπολη Θεσσαλονίκης θα γνωρίσει τον έλληνα πρόξενο Λάμπρο Κορομηλά και τον Αθανάσιο Σουλιώτη και θα μνηθεί στα μυστικά δίκτυα του Μακεδονικού Αγώνα. Το 1906 θα χειροτονηθεί επίσκοπος Πέτρας και θα σταλεί ως τοποτηρητής του Μητροπολίτη Πελαγονίας Ιωακείμ Φορόπουλου στο Μοναστήρι (Μπίτολα). Θα δοκιμαστεί σε μια από τις δύσκολες περιοχές την περίοδο της έξαρσης του μακεδονικού αγώνα και της επανάστασης των Νεότουρκων.

Η θητεία του κρίθηκε πετυχημένη και στις 16 Μαρτίου του 1910 εκλέγεται Μητροπολίτης Γρεβενών. Αναλαμβάνει καθήκοντα στις 5 Ιουνίου του 1910. Αν και η επανάσταση των Νεότουρκων έφερε την τυπική λήξη του Μακεδονικού Αγώνα, η κατάσταση στην περιοχή είναι έκρυθμη. Τα βλάχικα χωριά της Πίνδου ταλανίζονται από το ζήτημα των ρουμανιζόντων βλάχων ενώ ένοπλα τμήματα διατρέχουν την ύπαιθρο τα οποία είτε αυτόβουλα είτε κατόπιν εντολών αναπτύσσουν πλούσια δράση που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων ληστείες, δολοφονίες, απαγωγές, εκφοβισμούς και ξεκαθάρισμα λογαριασμών. Την περίοδο που ο Αιμιλιανός αναλαμβάνει τα καθήκοντα του δύο ήταν οι ισχυροί άντρες της πόλης. Ο Μπεκίρ Φικρί (Bekir Fikri), αξιωματικός του οθωμανικού στρατού, εκπρόσωπος του νεοτουρκικού κομμάτου και ο Γεώργιος Μπούσιος εκπρόσωπος

της ευρύτερης περιοχής, ως βουλευτής, στο οθωμανικό κοινοβούλιο. Ο Αιμιλιανός θα επιδείξει και στην νέα του θέση τον δυναμισμό και την αποφασιστικότητα που τον χαρακτήριζε. Πάγια τακτική του ήταν η άμεση επαφή με το ποίμνιο του, γεγονός που απαιτούσε επίπονες επισκέψεις στα δύσβατα χωριά της περιοχής και τον έκανε ιδιαίτερα αγαπητό στον τοπικό ελληνικό πληθυσμό. Η δημοφιλία του Αιμιλιανού και η αγωνιστικότητα του τον έφεραν αντιμέτωπο με τις οθωμανικές αρχές και ιδιαίτερα με τον Μπεκίρ, θορύβησε τους ρουμανιζόντες βλάχους αλλά και κάποιους έλληνες τοπικούς παράγοντες που ήθελαν την «ησυχία» τους. Παρά το ζοφερό σκηνικό που είχε στηθεί σε βάρος του ο Αιμιλιανός συνεχίζει το έργο του έχοντας πλέον συνειδητοποιήσει ότι θέτει σε κίνδυνο την ίδια του την ζωή. Την Παρασκευή 30 Σεπτεμβρίου 1911 αναχωρεί από τα Γρεβενά με τον διάκο Δημήτριο Αναγνώστου για μια ακόμα περιόδεία. Διανυκτερεύει στο χωριό Σνίχοβο και την επόμενη μέρα

αφού λειτουργεί στην εκκλησία του χωριού, αναχωρεί με τον διάκο και τον αγωγιάτη Αθανάσιο Φασούλα για το χωριό Γκριντάδες. Η απόσταση μεταξύ των δύο χωριών συνήθως καλυπτόταν σε δύο ώρες. Η μικρή ομάδα δεν θα φτάσει ποτέ στις Γκριντάδες. Τα πτώματα τους θα βρεθούν μέσα στο πυκνό δάσος την 6η Οκτωβρίου 1911. Και οι τρεις είχαν εκτελεσθεί με πυροβόλα όπλα όμως ο Αιμιλιανός είχε προηγουμένως βασανιστεί με ιδιαίτερα ειδεχθή τρόπο (Ο Αιμιλιανός βρέθηκε με ξεριζωμένα τα γένια και τις τρίχες του κεφαλιού του, με βγαλμένο το δεξί μάτι, με σπασμένο τον δεξιό βραχίονα, με κακώσεις σε όλο του το σώμα και με βαριά τραύματα από αιχμηρό αντικείμενο. Το κρανίο του Αναγνώστου ήταν ανοιγμένο στα δύο με τσεκούρι ή σπάθι ενώ το σώμα του Φασούλα δεν παρουσίαζε κακώσεις). Η στυγνή δολοφονία συγκλόνισε όχι μόνο την τοπική κοινωνία αλλά συνολικά την κοινή γνώμη στην οθωμανική επικράτεια, στο ελληνικό κράτος και στις βαλκανικές χώρες (Αλλά και στην Ευρώπη το θέμα πήρε κάποια έκταση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η κάλυψη του γεγονότος από τους Times του Λονδίνου). Το Πατριαρχείο και η Εκκλησία της Ελλάδος θα τελέσουν παντού επίσημους δειξίσεις σε τεταμένη ατμόσφαιρα. Ο Πατριάρχης Ιωακείμ Γ' σε μια κίνηση υψηλού συμβολισμού μετά τό τέλος της επίσημης δέησης στο Φανάρι απευθύνθηκε από τον εξώστη του ναού στο συγκεντρωμένο πλήθος και είπε τα εξής: «Ήδη προσέρχομαι νά σᾶς εὐλογήσω διὰ τοῦ Σταυροῦ του - του, ὅστις ἀνήκει εἰς τὸν αἰώνιον Πατριάρχην Γρηγόριον το Ε', ὅστις ὑπέστη ὡσαύτως μαρτυρικὸν θάνατον.»

Η οθωμανική διοίκηση θα δεχθεί διαβήματα, ερωτήσεις και θα κατηγορηθεί για ηθική αυτοουργία και κωλυσιεργία στην έρευνα εξιχνίασης του εγκλήματος. Είναι γεγονός ότι μια ικανοποιητική απάντηση για τους φυσικούς και ηθικούς αυτουργούς του εγκλήματος δεν θα δοθεί ποτέ. Οι αδιευκρίνιστες συνθήκες της δολοφονίας θα εκκολάψουν ποικίλες θεωρίες που θα προσδώσουν στο θλιβερό γεγονός και μυθοπλαστικές διαστάσεις. Οι δικαστικές αρχές θα διεξάγουν μια προσχηματική ανακριτική έρευνα και θα αποδώσουν την δολοφονία στις συμμορίες των ληστών Ζήκου και Ράμμου. Ο Ζήκος και ο Ράμμος έφεραν βαρέως την καταδίκη και με ιδιόχειρη επιστολή τους προς τον Οικουμενικό Πατριάρχη αρνήθηκαν κάθε ανάμειξη στη δολοφονία του Αιμιλιανού. Η ελληνική πλευρά με σαφώς περισσότερα στοιχεία φωτογραφίζει ως κύριο ηθικό αυτουργό τον Μπεκίρ Φικρί (με συνεργάτες τον καϊμακάμη Μεχμέτ Αλή Βέη, τον διοικητή της χωροφυλακής Ισμαήλ εφέντη αλλά και τον δικηγόρο Γρηγόριο Αναγνώστου). Ρουμανιζόντες βλάχοι, τούρκοι βαλαάδες και τουρκαλβανοί θα κατανομαστούν ως φυσικοί αυτουργοί από ετερόκλητες πηγές. Στο χαώδες αυτό σκηνικό θα πρέπει να προσθέσουμε και ιστορίες αντεκδικήσεις που διαχέονται τουλάχιστον μέσα σε μια δεκαετία μετά την δολοφονία.

Στις 9 Οκτωβρίου 1991 έγινε η κηδεία του ιεράρχη στην πόλη των Γρεβενών. Η κηδεία θα φωτογραφηθεί και θα κινηματογραφηθεί από τους αδελφούς Μανάκια. Δεν είναι άστοχο να αντιληφθούμε ότι ένα τέτοιο γεγονός μένει χαραγμένο βα-

Τοπικά Νέα

Η προτομή του Μητροπολίτη Γρεβενών Αιμιλιανού Λαζαρίδη

Θεία στην τοπική μνήμη. Ο Αιμιλιανός και ο μαρτυρικός του θάνατος θα αποτυπωθούν στην λαϊκή συνείδηση και μέσα από ποιήματα και τραγούδια. Ο Γεώργιος Σουρής και ο Χρήστος Χρηστοβασίλης θα δημοσιεύουν ποιήματα αμέσως μετά τον θάνατο του (15 Οκτ 1911).

Η συνειδητή πορεία του Αιμιλιανού προς τον θάνατο, που έρχεται με τόσο σκληρό τρόπο, τοποθετεί τον ιεράρχη στους μάρτυρες της εκκλησίας και του έθνους και ταυτόχρονα τον καθιστά λαϊκό ήρωα για το ποίμνιο του. Η απελευθέρωση της πόλης των Γρεβενών από τον ελληνικό στρατό την επόμενη χρονιά (13-15 Οκτωβρίου 1912) διαχέει στην λαϊκή συνείδηση την αίσθηση της δικαίωσης της θυσίας του ήρωα της.

Το 1915 με πρωτοβουλία του Μητροπολίτη Γρεβενών Αιμιλιανού Β' συγκροτήθηκε επιτροπή προκηρύσσοντας λαϊκούς εράνους «όπως ενδύρση αντάξιον τής μεγάλης θυσίας τού ήρωος Ιεράρχου καλλιμάρμαρον μνημείον μετά τής αξιοσεβάστου καί σεπτής προτομής αὐτοῦ». Την προκήρυξη υπογράφει εκτός του Μητροπολίτη, ο πρώτος δήμαρχος Γρεβενών Ζαρκοδήμος και τα μέλη της δημογεροντίας. Το σκεπτικό της προκήρυξης προφανώς υπηρετεί την λογική της ταύτισης της τοπικής κοινότητας με την εθνική βούληση και πρακτική αλλά το γεγονός ότι αποτελεί πρωτοβουλία των τοπικών αρχών και όχι της κεντρικής διοίκησης αναδεικνύει και την ανάγκη δικαίωσης και καταξίωσης της τοπικής κοινότητας που χρειάζεται τους δικούς της ήρωες για να αποκτήσει μια διακριτή θέση στον ελλαδικό χώρο. Η παραγγελία για την προτομή δόθηκε, πιθανότατα το 1921, στο εργαστήριο του Θωμά Θωμόπουλου (1873-1937). Ο Θωμόπουλος ήταν ζωγράφος και γλύπτης από τους πιο αναγνωρίσιμους και παραγωγικούς του μεσοπολέμου. Χαρακτηριστικά έργα του, ο ανδριάντας του Χαρίλαου Τρικούπη στην Παλαιά Βουλή, το άγαλμα της Ελευθερίας στο Ακρωτήρι των Χανίων, η προτομή του Εμμανουήλ Ξανθοῦ στο Κολωνάκι, η προτομή του Διονυσίου Σολωμοῦ στον Εθνικό Κήπο και η έξεργος προτομή του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη στην Δεξαμενή στο Κολωνάκι. Τα αποκαλυπτήρια της έγιναν με κάθε επισημότητα τον Ιούλιο του 1922. Η προτομή είναι μαρμάρινη και αναπαριστά την μορφή του ιεράρχη ρεαλιστικά με ιδιαίτερη λεπτομέρεια στα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά. Στην αρχική εκδοχή του μνημείου η προτομή εδραζόταν σε ένα ογκοδέσματο πέτρινο πυραμοειδές βαθμιδωτό βάθρο, το οποίο ήταν εμφανώς δυσανάλογο και αταίριαστο με το υπόλοιπο έργο (Φαντάζει απίθανο να υπάρχει συμμετοχή του Θωμοπούλου στην επιλογή του βάθρου. Με δεδομένη την αστοχία της επιλογής σε σχέση με το μέγεθος και το υλικό, το εν λόγω βάθρο παραπέμπει τον ευφάνταστο θεατή σε εικόνες θολωτών μυκηναϊκών ταφικών μνημείων). Τον Αύγουστο του 1935 κατόπιν πρωτοβουλίας της κοινότητας Γρεβενών αποφασίστηκε η αντικατάσταση του αρχικού βάθρου με αναθηματική μαρμάρινη στήλη συμβατή με το μέγεθος της προτομής. Δεν πρόκειται όμως για μια απλή αντικατάσταση. Η καινούργια στήλη λειτουργεί και ως ηρώο πεσόντων και ως πηγή πληροφοριών για την υπερκείμενη προτομή. Συγκεκριμένα στη μπροστινή όψη αναγράφονται διαδοχικά από πάνω προς τα κάτω τα εξής:

1. Σε πρώτο επίπεδο ακριβώς από κάτω από την προτομή στο γέισο του επιστύλιου η φράση: « □ Ο ΓΡΕΒΕΝΩΝ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΠΙΕΣΩΝ ΥΠΕΡ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ».
2. Σε δεύτερο επίπεδο σε διακριτό τμήμα μεταξύ επιστύλιου και κορμού η φράση: « ΤΗΝ 6 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1911».
3. Στο άνω μέρος του κορμού της στήλης ακριβώς από κάτω από την προηγούμενη εγγραφή η φράση: «Η ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ ΤΗΝ 11 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1935 ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΤΩΝ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΠΙΕΣΟΝΤΩΝ ΣΥΝΔΗΜΟΤΩΝ».
4. Ακολουθεί ανάγλυφο διακοσμητικό μοτίβο με την απεικόνιση σύνθεσης ξίφους, όπλου που φέρει ξιφολόγη και φύλλων δάφνης που καταλαμβάνει τη μεγαλύτερη επιφάνεια του κορμού. Στο διακριτό κάτω μέρος του κορμού έχει χαραχτεί η φράση «ΦΟΝΕΥΘΕΝΤΩΝ ΕΝ ΠΟΛΕΜΟΙΣ 1912-1922» μαζί με οχτώ ονόματα πεσόντων.

Έχει ενδιαφέρον να δούμε και τι αναγράφεται στις υπόλοιπες πλευρές του μνημείου:

1. Στην πίσω όψη του γέισου του επιστύλιου υπάρχει χαραγμένη η φράση «□ Ο ΓΡΕΒΕΝΩΝ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ» ενώ στην πίσω όψη του διακριτού κάτω μέρους του κορμού η φράση «ΘΑΝΟΝΤΩΝ ΕΝ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΙΣ» μαζί με έξι ονόματα θανόντων.
2. Τέλος στην δεξιά πλευρά του μνημείου είναι χαραγμένες στον τρίτο αναβαθμό του κρηπιδώματος οι εξής πληροφορίες «ΕΡΓΟΛΗΠΤΗΣ ΑΝΑΣ. Ι ΧΑΤΖΗ-

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΕΚ ΒΕΡΡΟΙΑΣ/ ΜΑΡΜΑΡΟΓΛΥΦΕΙΟΝ ΠΕΡΙΚ. ΚΑΡΑΜΗΤΥ-ΛΙΟΥ/ ΘΕΣ/ΝΙΚΗ»

Η αλλαγή θα υλοποιηθεί τον Οκτώβριο του 1935 και με αυτή την μορφή το μνημείο θα παραμείνει στην θέση του στην κεντρική πλατεία της πόλης των Γρεβενών μέχρι σήμερα. Η συσώρευση τόσων πληροφοριών σε ένα μνημείο που αποκτά δύο υποστάσεις δίνει αφορμή για ποικίλους προβληματισμούς. Δεν έχουμε πλέον μόνο μια προτομή μια εμβληματικής μαρτυρικής φυσιογνωμίας αλλά και ένα ηρώο πεσόντων και θανόντων στους εθνικούς αγώνες. Όπως και στην περίπτωση της τοποθέτησης του αρχικού βάθρου δεν έχω εικόνα ενός αιτιολογημένου σκεπτικού που να εξηγεί τους λόγους της απόφασης της κοινότητας. Μπορώ να υποθέσω ότι υπάρχει μια πρακτική και μια θεωρητική διάσταση ενώ η αισθητική ανορθογραφία δρα ως αφορμή. Η πρακτική ματιά αξιοποιεί την δυναμική του υφιστάμενου μνημείου και την καθολική αποδοχή του ενώ παράλληλα «λειτουργεί» το θεωρητικό-ιδεολογικό υπόβαθρο της ταύτισης των δύο υποστάσεων του μνημείου με την θυσία και τους εθνικούς αγώνες. Η υλοποίηση όμως αυτής της «πρωτότυπης» προσέγγισης (προσέγγισης στα όρια του σουρεαλισμού κατά την γνώμη μου) έγινε με «μνημειώδη» προχειρότητα. Κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν κάποιες από τις αστοχίες γιατί δείχνουν ανάγλυφα πως σε βάθος χρόνου ένα μνημείο μπορεί να αλλάξει χαρακτήρα και προσανατολισμό από αίτια πολύ πιο πεζά από τις ιδεολογικές διαμάχες και τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς. Αρχικά διαπιστώνουμε πραγματολογικά λάθη. Ο Αιμιλιανός δολοφονήθηκε την 1η Οκτωβρίου και όχι την 6η Οκτωβρίου όπως αναγράφεται στην στήλη. Την 6η Οκτωβρίου τα λείψανα του μητροπολίτη και του διάκου μεταφέρονται από τον τόπο του εγκλήματος στην πόλη των Γρεβενών. Δεν υπάρχει πουθενά στην βιβλιογραφία που τουλάχιστον εγώ διέτρεξα αναφορά στην ημερομηνία αυτή ως ημερομηνία θανάτου του Αιμιλιανού. Στη συνέχεια αποκύπτουν ζητήματα δεοντολογικής φύσεως. Είναι πρωτοφανής, και κατά την άποψη μου προβληματικός, ο διαχωρισμός «φονευθέντων εν πολέμοις» και «θανόντων εν νοσοκομείοις» που αποτυπώνεται στη μνημειακή στήλη. Απουσιάζει επίσης το όνομα του γλύπτη της προτομής (Θωμόπουλος) ενώ υπάρχουν τα ονόματα του εργολήπτη του δεύτερου έργου και του εργαστηρίου που το κατασκεύασε. Είναι πολύ πιθανό ο ανυποψίαστος παρατηρητής να εικάσει ότι τα αναγραφόμενα ονόματα είναι υπεύθυνα για την υλοποίηση όλης της σύνθεσης αφού πουθενά δεν διευκρινίζεται ότι έχουμε την συνύπαρξη δύο έργων σε ένα. (Στην εποχή του διαδικτύου είναι εύκολη η εξακρίβωση της παραπάνω υπόθεσης. Στον ιστότοπο Digital Glyptothèque του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων σε καταχώρηση που αναφέρεται στην προτομή του Αιμιλιανού διαβάζουμε ότι «δημιουργός του γλυπτού είναι ο Αναστάσιος Ι. Χατζηστεργίου»).

Η προτομή του Αιμιλιανού αποτέλεσε από την αρχή της τοποθέτησης της σημείο αναφοράς για την πόλη. Η παραδοσιακή κατάθεση στεφάνων στις εθνικές επετείες (εορτή 25ης Μαρτίου, απελευθέρωση της πόλης) αλλά και η στέψη της προτομής μετά από την τέλεση της ετήσιας επιμνημόσυνης δέησης γίνονταν εκεί. Η θέση της στο κεντρικότερο σημείο της πόλης την καθιστούσε ιδανική για σημείο συνάντησης, φωτογράφισης και τουριστικής αξιοποίησης ως τοπόσημο της πόλης. Οι εκδηλώσεις γίνονταν είτε υπό την αιγίδα της εκκλησίας είτε με την συγκατάθεση της (επίσημη ή ανεπίσημη). Θα εστιάσουμε σε μια ξεχωριστή εκδήλωση η οργάνωση της οποίας θα μας δώσει μια ιδέα για τον τρόπο που χρησιμοποιήθηκε το μνημείο και αξιοποιήθηκε το πολιτιστικό κεφάλαιο που αποτελεί για την πόλη ο Αιμιλιανός. Ουσιαστικά πρόκειται για ένα σύνολο εκδηλώσεων που οργανώθηκαν από την Μητρόπολη Γρεβενών στις 7-9 Οκτωβρίου 1961 με αφορμή την συμπλήρωση πενήντα ετών από τον μαρτυρικό θάνατο του Αιμιλιανού. Η κεντρική εκδήλωση προγραμματίστηκε στην πλατεία Αιμιλιανού μπροστά από τον χώρο που καταλαμβάνει το μνημείο που εξετάζουμε. Ο Μητροπολίτης Γρεβενών Χρυσόστομος αφού κοινοποιεί τις προθέσεις του στην Ιερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδας απευθύνει πρόσκληση στην πολιτική ηγεσία του τόπου να συμμετάσχει στον εορτασμό αλλά και να συνεισφέρει στον προϋπολογισμό της εκδήλωσης. Επιστολές θα λάβουν οι υπουργοί Βορείου Ελλάδος, Εσωτερικών, Παιδείας και Θρησκευμάτων και ο υφυπουργός Προεδρίας. Επίσης κάνει έκκληση για οικονομική ενίσχυση σε τρεις ισχυρούς οικονομικούς παράγοντες της εποχής, μικρασιατικής καταγωγής, τον Αθανασιάδη-Μποδοσάκη, τον Κωνσταντίνο Κονιαλίδη (Ολυμπιακή Αεροπορία) και τους αδελφούς Σικιανρίδη (Ελληνικά Υφαντήρια). Τέλος θα ζητήσει εγγράφως οικονομική ενίσχυση από 62 επιχειρήσεις, τράπεζες, οργανισμούς, σωματεία, ενώσεις, κλπ.. Θα ανταποκριθούν 13 φορείς και θα συγκεντρωθούν 18.800 δρχ (ως ελάχιστος στόχος είχε τεθεί η συγκέντρωση ποσού 100.000 δρχ). Από τα αρχεία της Μητρόπολης Γρεβενών δεν προκύπτει ότι τα υπουργεία ή οι τρεις επιφανείς μικρασιάτες έδει-

Η προτομή του Μητροπολίτη Γρεβενών Αιμιλιανού Λαζαρίδη

ξαν ενδιάφερον ή κάλυψαν μέρος της δαπάνης. Η λογική των εκδηλώσεων ακολουθεί την πεπατημένη. Σημαιοστολισμοί, τρισάγιο, εσπερινός και θεία λειτουργία, ομιλίες, καταθέσεις στεφάνων, απόδοση τιμών, παραδοσιακοί χοροί και στρατιωτικές επιδείξεις.

Για την οργάνωση αυτών των εκδηλώσεων ο Μητροπολίτης Χριστόδουλος σχημάτισε επιτροπή εορτασμού με πρόεδρο τον ίδιο και μέλη τον δήμαρχο της πόλης, τον διοικητή της χωροφυλακής, τον ανώτερο στρατιωτικό διοικητή της περιοχής (28ο Σύνταγμα Πεζικού) και τον γυμνασιάρχη. Ας δούμε ενδεικτικά κάποιες από τις «ειδικές μέριμνες» που αναλαμβάνουν τα επίλεκτα αυτά μέλη. Ο δήμαρχος αναλαμβάνει την ευθύνη του καθαρισμού των χώρων των εκδηλώσεων, του στολισμού του ηρώου (με λάβαρα και θυρεούς που θα δανειστεί από την μητρόπολη και με «πρασινάδες» που θα συγκεντρώσει ο στρατός) αλλά και της συνεννόησης με το «καφενείο» για την παραχώρηση των αναγκαίων καθισμάτων στα οποία θα καθίσουν οι επίσημοι. Ο διοικητής της χωροφυλακής εκτός από την τήρηση της τάξης και την επιτήρηση, αναλαμβάνει την ευθύνη να εκτελεστεί η εντολή του επάρχου περί σημαιοστολισμού της πόλης. Ο στρατιωτικός διοικητής έχει την ευθύνη της απόδοσης τιμών στον χώρο της εκδήλωσης μπροστά από το μνημείο (παρουσίαση όπλων, τιμητικές βολές, εκτέλεση του «εμβλητήριου Σοπέν» και του εθνικού ύμνου από την στρατιωτική μουσική). Η στρατιωτική μουσική θα συνόδευε και τα τοπικά χορευτικά συγκροτήματα που θα χόρευαν στην πλατεία (Τελικά οι χοροί και οι επιδείξεις δεν έγιναν λόγω κακοκαιρίας). Τέλος ο γυμνασιάρχης δεσμεύεται να διαθέσει 10 μαθητές «προς διανομήν εικόνων του εθνομάρτυρος μετά πλαισίου δια τους εξώστας των οικιών των ευρισκομένων κατά μήκος της διαδρομής ήν θα ακολουθήσουν εντός της πόλεως οι επίσημοι, και χάρτινων εικόνων δια τα προθήκας απάντων των καταστημάτων» και 20 μαθητές «προς μεταφοράν των αποσκευών ας τυχόν οι επίσημοι θα φέρουν μεθ' εαυτών». Τους μαθητές συνόδευε εκπρόσωπος της Μητρόπολης. Προβλέπεται και η διάθεση μαθητών για την ανάπτυξη των καθισμάτων του καφενείου στην πλατεία.

Ας εξετάσουμε τώρα το μνημείο σε σχέση με το χώρο. Η πλατεία Αιμιλιανού είναι μέχρι και σήμερα το κέντρο της πόλης. Το μνημείο παραμένει εκεί αλλά δεν είναι πλέον το μοναδικό τοπόσημο της πλατείας (από την μελέτη παλιών φωτογραφιών της πλατείας φαίνεται ότι σε κάποια ανάπλαση της πλατείας το μνημείο μετακινήθηκε από το κέντρο της πλατείας στο δυτικό της άκρο). Το ίδιο το μνημείο μετασηματίζεται σε ηρώο - μνημείο, ενώ τα επόμενα χρόνια η πλατεία υποδέχεται την προτομή του οπλαρχηγού Ζιάκα με δύο κανόνια στην βάση της, την προτομή του πολιτικού Κωνσταντίνου Ταλιαδούρη, το μνημείο πεσόντων της ΕΛΔΥΚ, ένα συντριβάνι και αρκετά τραπεζοκαθίσματα. Το μνημείο δεν έχει πλέον την αποκλειστικότητα στον χώρο και δεν μονοπωλεί τις εκδηλώσεις. Σταδιακά αλλάζει και το καθεστώς αποκλειστικότητας που έχει για την τοπική κοινωνία το μνημείο ως προς την αναφορά του στον Αιμιλιανό. Το 1956 με δαπάνη της αδελφής του Αιμιλιανού, Δόμνας Λαζαρίδου-Αυγερινού κτίζεται κενοτάφιο και ναός στον τόπο μαρτυρίου του ιεράρχη. Σταδιακά οι σημαντικότερες εκδηλώσεις στην μνήμη του Αιμιλιανού θα διεξάγονται εκεί. Το 1989 γίνονται τα αποκαλυπτήρια ενός χάλκινου αδριάντα του Αιμιλιανού σε φυσικό μέγεθος στο προαύλιο του μητροπολιτικού οίκου στην πόλη των Γρεβενών σε μικρή σχετικά απόσταση από την κεντρική πλατεία. Στο εύλογο ερώτημα αν τα μνημεία αλληλοσυμπληρώνονται ή αλληλοαναιρούνται θα σημειώναμε ότι η απάντηση συνήθως βρίσκεται περισσότερο στους τρόπους χρήσης τους παρά στις προθέσεις των δημιουργών τους.

Όπως αναφέραμε και στην αρχή της εργασίας ο Αιμιλιανός είναι μια προσωπικότητα καθολικά αναγνωρισμένη και αποδεκτή από την τοπική κοινωνία. Σε μια διαδρομή 110 χρόνων είναι φυσικό η ιστορία του δεσπότη Αιμιλιανού στις λεπτομέρειες της να έχει ξεχαστεί αλλά δεν παύει να είναι μια παρακαταθήκη που προκαλεί περηφάνια στους παλιότερους κατοίκους της περιοχής και συνδέεται με πολιτισμικές εκφάνσεις (προφορικές παραδόσεις, διηγήσεις, μυθολογίες, αφηγηματικά τραγούδια) που συνεχίζουν να επικοινωνούνται μέχρι σήμερα. Το μνημείο που εξετάσαμε με τις ποικίλες χρήσεις του συνήθως συνεισφέρει σε αυτή την δυναμική. Μορφολογικά και αισθητικά δεν προκάλεσε ποτέ ιδιαίτερες αντιδράσεις (θετικές ή αρνητικές).

Τέλος έχει την ιδιαιτερότητα να αποτελεί μια καλλιτεχνική σύνθεση που υπηρετεί δύο σκοπούς. Το γεγονός αυτό βόλεψε τις τοπικές αρχές που έδρασαν ως διεκπεραιωτές κοινότοπων εκδηλώσεων ή στην καλύτερη περίπτωση ως αρωγοί της εκκλη-

σίας. Η εκκλησία παίζει δικαιωματικά τον πρωταγωνιστικό ρόλο στην αξιοποίηση μνημείου. Άλλωστε για τις αρχές και την εκκλησία ο συμβολισμός είναι κοινός. Ο μαρτυρικός θάνατος ενός άφθαρτου ιεράρχη στην υπηρεσία του έθνους και της χριστιανικής πίστης. Στα δικά μου μάτια έχει μεγαλύτερη δύναμη η εικόνα μια γηραιάς κυρίας που κάποια βράδια σταματούσε μπροστά στην προτομή και απέτιε τον δικό της σεμνό φόρο τιμής στην σεπτή μορφή. Αλλά αυτό είναι μια άλλη κουβέντα...

Βιβλιογραφία

Bekir Fikri, Balkanlarda Tedhis ve Gerilla. Grebene, Istanbul: Belge Yayınları, 1976.
Κουλούρη Χριστίνα, Φουστάνελες και χλαμύδες, Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 2020.
Μπούσιας Χαράλαμπος, Ο ψυχωμένος Ιερομάρτυρας Αιμιλιανός Λαζαρίδης, Αθήνα: Ένωση Πολυτέκνων Αθηνών, 2019.
Νικόπουλος Βαγγέλης, Γρεβενά 80 Χρόνια φωτογραφίες 1895-1975, Γρεβενά: Αυτοέκδοση, 2012.
Νικόπουλος Βαγγέλης, Γρεβενά 1912-1940, Φωτογραφικά Ντοκουμέντα & Τεκμήρια, Γρεβενά: Αυτοέκδοση, 2018.
Παπαδημητρίου Απόστολος, Σελίδες Ιστορίας των Γρεβενών. Τόμος Γ', Γρεβενά: Αυτοέκδοση, 2016.
Παπαδημητρίου Ιωάννης, Ο εθνομάρτυρας Μητροπολίτης Γρεβενών Αιμιλιανός (1877-1911), Κοζάνη: Έκδοσις Γυμνασίου Γρεβενών, 1961.
Σέργιος Σιγάλας, Αιμιλιανός, ο εθνομάρτυρας Μητροπολίτης Γρεβενών, Γρεβενά: Ιερά Μητρόπολη Γρεβενών, 2008.
Τσιάρα Συναγώ, Τοπία της εθνικής μνήμης. Ιστορίες της Μακεδονίας γραμμένες σε μάρμαρο, Αθήνα: Κλειδάριθμος, 2004.
Διαδίκτυο
Ιερά Μητρόπολη Γρεβενών - Επιστημονική ημερίδα για τον Εθνοϊερομάρτυρα Αιμιλιανό Γρεβενών, 30 Σεπτεμβρίου 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=xacYPC9JcdA> [Ημ. Πρόσβασης 18 Δεκ 2020]
Μαρτυρίες
Μήτρος Χαριστόπουλος (Χωριό Αιμιλιανός): Προφορική μαρτυρία. Δημοσιεύτηκε το 1986 στην έκδοση του Συλλόγου Αιμιλιανοτών, «Αιμιλιανός, Ιστορία και Παράδοση», Γρεβενά, 1986.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΩΝ. ΖΕΜΠΙΛΗΣ

ΔΙΠΛ. ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ Δ.Π.Θ. Msc

Μελέτη - επίβλεψη - κατασκευή

- ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΑΠΟΔΟΣΗΣ ΚΤΙΡΙΩΝ
- ΦΟΡΕΩΝ ΟΠΛΙΣΜΕΝΟΥ ΣΚΥΡΟΔΕΜΑΤΟΣ
- ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ & ΣΥΜΜΙΚΤΩΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ
- ΦΕΡΟΥΣΑΣ ΤΟΙΧΟΠΟΙΙΑΣ
- ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΣΗ ΑΥΘΑΙΡΕΤΩΝ & ΕΠΙΣΚΕΥΗ- ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΚΤΙΡΙΩΝ
- ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΑ, ΒΕΒΑΙΩΣΕΙΣ Ν. 4178/2013 ΓΙΑ ΣΥΜΒΟΛΑΙΑ

Γ. ΜΠΟΥΣΙΟΥ 6, ΓΡΕΒΕΝΑ

KIN. 6974 438128

Τηλ. γραφείου & Fax 24620-28134

Τηλ. Οικίας: 2462 28761

e-mail: zebillisch@gmail.com

Προγράμματα ΕΣΠΑ 2014-2020

Ενίσχυση Τουριστικών επιχειρήσεων
40% έως 50% ενίσχυση - μέχρι 150.000€

Αναβάθμιση πολύ μικρών & μικρών υφιστάμενων επιχειρήσεων
40% έως 50% ενίσχυση - μέχρι 200.000€

Ενίσχυση της Αυτοαπασχόλησης Πτυχιούχων
100% ενίσχυση - μέχρι 25.000€

Νεοφυής Επιχειρηματικότητα
100% ενίσχυση - μέχρι 60.000€

HORIZON
Πληροφορική & Ίσχυρη Επικοινωνία

Μαρία Γεωργίου
Σύμβουλος Επιχειρήσεων
Τηλ.: 2462 083708
Κιν.: 6944 830 599
www.myhorizon.gr

Καλέστε μας για ενημέρωση
χωρίς χρέωση